

# Učiteljski Tovariš

Glasilo „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

Urejujeta:

**Jakob Dimnik in Engelbert Gangl**

učitelja v Ljubljani.

Izdajatelj in odgovorni urednik: **Jakob Dimnik**, Šubičeve ulice št. 3.

**Vsebina:** Anton Bonaventura. — Fr. Levec: Slovenski pravopis. — L. Lavtar: Močnikovo razštevaje. — M. Poklukar: Olajšave. — Književnost in umelnost. — Vestnik.

## Anton Bonaventura.

Šola je božji dar.  
A. M. Slomšek.

**S**tolico škofov ljubljanskih je zasedel dr. Anton Bonaventura Jeglič. Sin slovenske matere se je vrnil izmed južnih bratov v srce slovenske zemlje, v belo Ljubljano, ki mu je priredila sijajen sprejem. Oklenila se ga je z vso ljubeznijo, ko so pale na tega visokega cerkvenega dostojanstvenika sence njenih prenovljenih cerkvá, šol in hiš...

Med nešteto množico slovenskega naroda, med nepreglednimi vrstami mladine ljubljanskih ljudskih in srednjih šol, ki je s kipečimi glasovi pozdravljala novega vladiko, ga je dovedel pot v ponosni dom sv. Nikolaja, v katerega bližini je zajemal bogoslovec svete nauke, pred katerega resnim obrazom je upognil tolikokrat preprosti semeniščnik tresoče koleno. A zdaj je stopil pod to smelo kupolo kot glavar in pastir vernikov škofije ljubljanske, sprejet slovesno kot zmagovavec, ki je zlomil nevarnemu sovražniku vrat!

In ko se je v cerkvi pomolil Bogu, je završelo pred očesom njegovim vse prežito življenje. Ta veliki korak: iz nič najvišji! Kaj čuda, da mu je porosila solza izrazovito, prijazno lice!

Noben drugi stan ni z duhovščino v tesnejši zvezi nego učiteljski stan, in nobena druga stvar ni tesneje spojena s cerkvijo nego šola. Nekulturni narodi ne poznajo vzgoje otrok, a čim je zasvetila narodom luč prosvete, so se zavzeli za vzgojo svoje dece. Ali šele takrat, ko je Sin božji pregnal temo malikovavstva in učil moliti pravega Boga, je ubrala vzgoja pravi pot: daj srečo plemenitosti, duši krepost in glavi znanje!

Mnogokrat smo že povdarjali, da deluje slovensko učiteljstvo v tem zmislu, po besedah, ki smo jih zapisali v svojem listu dne 1. prosinca 1897. l.: „Katoliški učitelj poučuj katoliške otroke; pouk se pričinja in končaj z molitvijo ter bodi prešinjen z duhom naše sv. vere.“

Ne delamo tako samo zategadelj, ker nam že zakon ukazuje vzgajati mladino versko-nravno, temveč delamo tako iz prepričanja, da ni človeku v trdem življenskem boju boljše opore, varnejšega zaščita in slajše utehe, nego mu je vera, ki smo jo podedovali po svojih dedih, ki smo

se je učili od svojih učiteljev, do katere so nam ucepljali najgloblje spoštovanje, najčistejšo ljubezen. Slovenski učitelj uporablja vsako priliko, da zbuja v otroških srcih ljubezen do Boga in do tega, kar je ustvaril in ukazal, da delaj človek v nadaljevanje onega, kar je započel in s smrtjo plačal Sin božji.

Ni predmeta v ljudski šoli, s katerim bi se ne dalo spajati zbujanja ljubezni in občudovanja do veličja božjega. Od jezikovnega pouka do spisja, od prirodošlovja do zemljepisja in zgodovine — vseskozi se previja tanka nit verskih čutil, ki so toliko tesno nanizana drugo ob drugem, da nam kažejo sedanjo ljudsko šolo v pravi verski luči.

Poleg domoljubja je ljubezen do Boga in Njegovih del glavni steber, na katerem sloni zdrava in prava vzgoja človeštva. Besede, ki jih je zapisal pokojni Andrej Praprotnik že pred 30. leti: „Šola se združuje v vsem in povsod s pravim cerkvenim duhom“ — te besede so resnične še danes, in po krivici bi sodil naše učiteljstvo oni, ki bi trdil, da stavimo zid med cerkev in šolo!

V teku svobodnega našega življenja se je izpremenilo marsikaj. Tudi šola ni danes več v onem razmerju s cerkvijo, kakor je bila še pred dobrim četrtsotletjem. Šola je telo zase, in cerkev je telo zase, a en duh je le, ki veže obe nerazrušno. In zdi se nam prav tako! Naše ljudsko šolstvo se je v tej dobi, ko ni več v vsem in vsakem podrejeno cerkvenemu nadzorstvu, krepko razvilo ter je doneslo slovenskemu narodu mnogo in mnogo zlatih sadov. Ljudsko šolstvo je velikanskega pomena za napredek vsakega naroda, torej se mora svobodno razvijati, vedno iskati novih sredstev in pomočkov, da napreduje in raste v moči, vplivu in ugledu.

Kar ne dožene v moralnem, vzgojnem oziru šola, to doda človeštvu cerkev, ki — kot šola — objema vse ljudi z enako ljubeznijo. To je oni duh, ki veže šolo in cerkev, ki ju mora vezati, zakaj gorje ljudstvu, katero je obsojeno živeti v kraju, kjer sta si napovedala boj cerkev in šola! Neopisno zlih posledic je to, če podira šola, kar je sezidala cerkev, ali če skuša ovreči cerkev to, kar je ustvarila šola. Tako ostane otrok nevzgojen, enak divji jablani, ki je zrastle v puščavi. Veliki škof Slomšek je vzkliknil: „Bog nas varuj slabo vzgojenih otrok; ti so največja nesreča!“

V kranjski deželi so zaveli pred leti ostri politički viharji. Razcepili so slovenski narod v dva strastno si nasprotujoča tabora, in ni nemalo slučajev, da si stojita v občini nasproti edina dva izobraženca, ki bi morala delati skupno za blaginjo ljudstva — učitelj in duhovnik. Dokaj bridkih očitkov smo že morali čuti, kadar smo se zavzeli za tega ali onega tovariša ter ga branili pred političkim nasprotnikom, ki mu je hotel škodovati tako ali tako. Vsekdar pa smo ohranili mirno kri, ker nam ni očitala vest nič slabega. Pred poldrugim letom smo zapisali te-le besede: „S častito duhovščino, s tisto miroljubno duhovščino, ki deluje in živi z nami, ki je uneta za izomiko mladine, ki pusti tudi učiteljstvu živeti — ki torej ne hrepeni po nadzorstvu in gospodstvu črez učiteljstvo, bomo drage volje hodili z roko v roki.“

In te besede veljajo tudi za bodoče čase!

Srce nam pa pravi, da se bo v tem pogledu marsikaj izpremenilo. Pri regulaciji učiteljskih plač, pri oni za naš učiteljski stan toli znameniti XVI. seji deželnega zbora z dne 26. svečna t. l. se je jasno pokazalo, kako simpatizujejo z nami vse naše stranke. Tega se je slovensko učiteljstvo srčno razveselilo, in v vseh srcih je zakipela nadeja, da bomo vrgli iz rok bojno kopje in v prijateljstvu podpirali drug drugega pri vzgoji svoje mladine, pri delu za narodovo blaginjo!

Ne moremo si kaj, da ne bi navedli tu besed, ki jih je zapisal „Učiteljski Tovariš“ že 1868. leta: „Da bode naše domače šolstvo vedno bolj krepko in da nam bode rodilo pravega zlatega sadja, skrbimo najprej sami za to!“

In ta „sami“ — to smo mi, ki vzgajamo slovenski narod v šoli in cerkvi!

Dovolj! Toliko se nam je zdelo potrebno povedati sedaj, ko je zavlada v vladikovini slavnih škofov ljubljanskih sin našega naroda in prijatelj slovenskega učiteljstva, knez in škof Anton Bonaventura! V pozdrav mu kličemo svetopisemske besede: „Benedictus, qui venit in nomine Domini!“

\* \* \*

Dne 25. vel. travna t. l. se je poklonila deputacija „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“\*) prevzvišenemu gospodu knezu in škofu dr. Antonu Bonaventuri Jegliču. Z iskreno domačnostjo je sprejel vladika deputacijo našega društva. Predsednik, g. Juraj Režek, je predstavil knezoškofu člene deputacije ter ga potem nagovoril tako-le:

Presvetli knez in škof!  
Premilostljivi vladika!

Deputacija, poslana iz odbora deželnega „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“, v katerem se osredotočuje vse slovensko učiteljstvo kranjske dežele, si usoja danes najudaneje pokloniti se Vaši Prevzvišenosti kot svojemu novemu višjemu cerkvenemu poglavarju, svojemu višjemu dušnemu pastirju.

Z veliko radostjo je pozdravilo slovensko učiteljstvo preveselo vest, da se povrne Vaša Prevzvišenost v domovino Svojo na toli odlično, na tako odvažno mesto, ker smo čuli preveseli glas, da je Vaša Prevzvišenost velik in iskren prijatelj mladine naše, prijatelj narodne naše šole in slovenskega učiteljstva, ki je moralo in mora

še dandanes orati trdo ledino tam, kjer imajo drugi narodi že bogato obdelano polje.

Stara in priznana resnica, katero izkušamo tudi mi dan za dnevom, je, da sta prava vzgoja in uspešen pouk mogoča le ondi, kjer složno in v najlepši harmoniji delujejo cerkev, šola in dom. Žal, da se nam ta zadnji, za vzgojo mladine prevažni faktor le prerad odteguje, da mnogokrat celo podira to, kar sta s težkim trudom postavila in sezidala prva dva faktorja — cerkev in šola. Zato pa je toliko bolj živa potreba, da se ta dva faktorja združita tesneje in krepko podpirata drug drugega, da dovedemo mladino svojo do one prave vzgoje in izomike, po kateri bode srečna ona in po nji srečen ves mili naš slovenski narod. In da bi nam bilo mogoče skupno to doseči v kolikor največji meri, v to ime se Vam, presvetli knez in škof, še posebe priporočimo. —

Z resno zamišljenim licem je poslušal knezoškof te tople besede. Odgovoril je, da ga iskreno veseli, ker je naše društvo med prvimi, ki ga pozdravlja tako presrečno. Prej, za dobe svojega bivanja v Ljubljani, še ni cenil tako visoko delovanja, vpliva, moči in veljave slovenskega učiteljstva kakor ga ceni sedaj, ko je preživel dolgo vrsto let med brati na slovanskem jugu. Tamkaj je šele spoznal, kolikega pomena je za razvitek, za napredek in za bodočnost naroda našega ljudsko šolstvo, ki da otroku ono trdno podlago, na kateri zraste vsa njegova bodočnost. Ta bodočnost človekova pa je zavisna od njegove vzgoje. — Sam je skušal kot učitelj na učiteljsku, koliko znanja je treba učitelju, da more dostojno izvrševati visoko svoje zvanje, a več kot to znanje odlikuje učitelja vzgojni vpliv, ki ga uvršča številu onih faktorjev, kateri sami vzgajajo naš mili, naš dragi slovenski narod. — A šola ni važna samo zategadelj, ker da otroku znanja, nego stan učiteljski — kateri baš ustvarja ljudsko šolo — je važnejši zato, ker poplemenituje in vzgaja človeška srca.

Knez in škof dr. Jeglič je dejal nadalje, da ga je prepričalo bivanje med bratskim narodom, da smo učitelji slovenski daleko pred onimi, ki vzgajajo narod, med katerim je deloval doslej. Po svojih močeh — je dostavil vladika — bodem delal na to, da delovanje slovenskega učiteljstva utrga oni sad, katerega bomo veseli vsi, ki imamo srce za slovensko ljudstvo. Daljše moje informacije me bodo poučile natančneje o delovanju in o razmerah faktorjev, ki delujejo ob vzgoji slovenske mladine.\*)

To je bilo oficijelno razgovorjanje . . .

Potem smo sedli na mehke stole v svetli dvorani višjega svojega pastirja ter smo govorili prav tako domače, kakor bi sedeli svoji med svojimi . . .

Dobrodušni — recimo jasno — slovenski in slovanski naš knez in škof se je potem v prijateljskem pogovoru natančno informoval o delovanju našega učiteljskega društva. Deputacija mu je pojasnila, da je „Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani“ društvo, ki deluje že trideset dolgih let za napredek našega ljudskega šolstva, za povzdigo in ugled našega stanu in da so se porodila iz tega društva druga učiteljska društva, izmed katerih vsako deluje v svojem krogu za blaginjo našega naroda. Deputacija je omenila „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“, katerega tendenco je Prevzvišeni odobral z največjim priznanjem, je omenila „Narodno šolo“, ki jo

\*) V deputaciji so bili gg. Režek, Dimnik in Gangl. Uredn.

\*) Prevzvišeni se je naročil na naš list. Uredn.

je knez in škof priznalno pohvalil, a zadivil se je o velikanskem narastku „Vdovskega učiteljskega društva“. Ko je pa omenila deputacija dično „Zavezo slovenskih učiteljskih društev“ ter obrazložila nje bistvo, je vzkliknil Presvetli: „To je združena Slovenija!“

Tedaj pa so rekli člani deputacije našega društva, da je učiteljski stan na slovenski zemlji edini stan, ki je tako organizovan ter tako krepko združen.

Potem smo se prijateljski poslovili ter smo šli . . .

Zdelo se nam je, ko smo stopali po tihih hodnikih palače kneza in škofa Antona Bonaventure, kakor da so nam legle na dušo sanje, ki so objele z mehкими rokami vse bitje naše . . .

Ne da bi se laskali, da bi se hlinili: vtisk ob obisku knezoškofa Antona Bonaventure je začrtal globbke znake v naše duše, in v gorko srce nam je priletela nadeja, da bo cerkveni veliki vladika zaljubil dobra dejanja našega društva posebe in učiteljskega stanu sploh, ko se bo razgrnila bistremu očesu njegovemu vsa tridesetletna doba življenja „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“ in ko bo zaznal docela nesebično, plemenito delovanje naših tovarišev in tovarišic.

Preden smo stopili v visoke dvorane njegove, nam je zablestel napis naproti, ki smo ga zapisali na čelo povečanemu, v starosti pomlajenemu svojemu listu ob novem letu, napis, ki pove sam v sebi vse, kar ne more povedati obsežno razmotrivanje — napis, ki bodi najlepši zaključek tem vrsticam: *In hoc signo vinces!*

## Slovenski pravopis.

(Spisal Fr. Levec.)

(Konec.)

V petem poglavju — kdaj pišemo velike začetnice; kako pišemo sestavljene besede; kako razstavljamo ali delimo besede na zloge; katera znamenja rabimo v pisanju posameznih besed — in v šestem poglavju — o ločilih — mi je bila za glavno vodilo izvrstna knjiga „Hrvatski pravopis“, ki ga je po naročilu kr. deželne vlade v Zagrebu l. 1893. za hrvaške šole spisal dr. Ivan Broz. Večina pravil, ki jih podaja Broz o navedenih tvarinah za hrvaški jezik, se tako lepo sklada tudi s slovenskim jezikom, da sem jih nekoliko kar neizpremenjenih sprejel v svojo knjigo. Oziraje se na Broza pa sem se moral v pisanju sestavljenih besed nekoliko ločiti od Pleteršnika. Njegov slovar piše namreč mnogo sestavljenih prislovov in veznikov narazen, n. pr. brž ko ne, do cela, do dobra, iz nova, na robe, veči del, v eno mer, v obče, da si, bodi si, če ravno . . . Toda če pišemo sploh kvišku, morebiti, nato, navkreber, navzkriž, potem, seveda, včasih, vedno, zares, zmerom, zmirom, zakaj, zategadelj, zavaljo . . ., res ne vem, zakaj ne bi smeli pisati tudi bržkone, docela, dodobra, iznova, narobe, večidel, venomer, vobče, nazust, vnovič, šele, poleti, pozimi, podnevi, odtod, dasi, bodisi, čeravno, dasiravno . . .

Nauk o ločilih sem moral nekoliko koreniteje obdelati, ker doslej še nobena slovenska učna knjiga o tem predmetu ni podala nadržanih, dovoljnih in popolnih pravil; ker pri pisateljih o rabi ločil odločuje največ subjektivno mnenje; ker se niti naše šolske knjige v tej stvari ne

skladajo in ker je nastala vsled tega po naših šolah prava anarhija. Naši učenci doslej niso imeli nobenega zanesljivega učnega pripomočka, da bi v njem poiskali svéta, kako jim je pisati ločila, ampak v tem oziru so bili večinoma odvisni od svojih učiteljev, ki so pa kakor pisatelji premnogokrat o tej stvari različnega mnenja.

Pridejani slovar obsega vse tiste besede, o katerih govore spredaj pravopisna pravila, ali pa take, ki se doslej pišejo napačno, ali pa ki se pišejo pravilno, toda na razne načine. Tukaj moram omeniti, da ima naš jezik mnogo dvolikih besed, in marsikdo se prav po nepotrebnem ogiba te ali one oblike, češ, da je napačna. Tako n. pr. imamo včasih poleg časih in časi, ploča poleg plošča, umetelen poleg umeten . . . Prepričan sem, da bi našemu jeziku delali silo, ko bi v takih primerih zahtevali, da je pisati samo včasih, ploča, umetelen . . ., ker so oblike časih, časi, plošča, umeten . . . ravnotako pravilne in knjižne besede. V mnogih takih primerih sem vzel obojo obliko v slovar; splošna raba pa naj določi, kateri je dati prednost.

Slovar podaja tudi nekoliko redkih domačih in precej obilo iz drugih jezikov izposojenih besed, ker uči izkušnja, da se ravno take besede premnogokrat pišejo napačno.

Sestavlja je slovar sem se povsod ravnal natančno po Pleteršniku; samo pri peščici besed, kakor sonce, drhal, gluhonemica, mornarnica, ledevje, seminar . . . sem odstopil od njega, ne da bi vsiljeval svoje subjektivno mnenje, ampak ker sem tukaj pritegnil veljavnim in doslej še neopovrženim razlogom gospoda p. Stanislava Škrabca.

Kar se tiče teh besed, bi utegnili zlasti sonce zbuditi občen upor; toda Škrabec je dokazal (Cvetje, III. 1. 3. in 4. in drugod), da tako ne govori samo naš narod, ampak več nego petdeset milijonov Slovencev, in da so sonce pisali vsi slovenski pisatelji od Trubarja in Dalmatina do Kopitarja in Metelka. Samo Krelj, ki je naš jezik nekako umetno in časih celo prisiljeno zavijal, piše na enem mestu solnce, toda tako je mogel pisati samo po konjekturi, kakor to besedo pišemo tudi mi. Omenjam tudi, da je še celo Prešernu (Poezije, 1847.) solnce popolnoma neznana oblika. Zgodovina te besede v preteklih tristo letih zatorej odločno zahteva, da opustimo korenslovno pisavo solnce, ki se je več ne zavedamo, in da se poprimemo fonetične oblike sonce. Gotovo bi bilo nespametno, ko bi učili v naši slovnici: Piši solnce; toda črke *l* ne smeš izgovarjati!

Morebiti se mi bode tudi očitalo, da za svoja pravopisna pravila, zlasti za ona v oblikoslovju, ne podajam nobenih dokazov.

Na take očitke odgovarjam že naprej, da po mojih mislih znanstveni dokazi ne spadajo v šolsko knjigo, ki najprej ugajaj praktični potrebi. In kaj naj dokazujem? Vse? Tega ne more nihče zahtevati! Ko bi pa samo nekatere oblike podprl z znanstvenimi dokazi, bi pa najbrž tudi nikomur ne ustregel; zakaj kar je temu jasno brez dokazov, to onemu le težko dopoveš z dolgim dokazovanjem. Kje naj bi tedaj začel, kje nehal? Kakor bi namreč začel razpravljati o oblikah, bi dokazovanja ne bilo konca; iz posameznih pravil bi se razvile daljše in krajše razprave; moral bi posegati v staro slovenščino, v zgodovino našega jezika, in dokazov bi največkrat ne umeli ravno tisti, ki bi jim bili namenjeni, in knjiga bi popolnoma izgrešila svoj praktični namen. Zadostuje naj, ako tukaj še enkrat ponovim, da je ta knjiga osnovana